

Др Радомир ЗЕКАВИЦА¹⁹

Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд

ДОИ: 10.5937/bezbednost2301025Z

УДК: 351.74-051(049.3):316.647.82(497.11)

Оригинални научни рад

Примљен: 9. 9. 2022. године

Ревизија: 2. 12. 2022. године

Датум прихватања: 8. 3. 2023. године

Однос полиције према дискриминацији у Републици Србији

Апстракт: У раду се износе и анализирају резултати истраживања ставова припадника криминалистичке полиције, полиције опште надлежности и саобраћајне полиције шест подручних полицијских управа у Србији – Београд, Нови Сад, Суботица, Нови Пазар, Врање и Крајеваци. Предмет истраживања су ставови полиције према дискриминацији и прејознавању њене суштине, обима урожености појединих друштвених група и говора мржње, утврђивање постојања и степен социјалних дистанци, утврђивање односа према мерама које би требало да управе положај осетљивих група и односа према инстицијама по питању њихове одговорности за појаву дискриминације и утицаја на њено смањивање, заштитом личних доживљаја дискриминације и анализа ставова поводом појединих тврдњи стереотипног карактера. Резултати овог истраживања дају су у компаративној анализи са резултатима истраживања ставова припадника криминалистичке и саобраћајне полиције и полиције опште надлежности Републике Србије сprovedених 2014. и 2015. године. У вези с неким питањима дају је и компаративна анализа са резултатима из истраживања ставова грађана и грађанки према дискриминацији које је сprovedено за потребе Повереника за заштитиу равноправности 2019. године.

Кључне речи: дискриминација, полиција, истраживање, социјална дистанца, рањиве групе.

19 radomir.zekavica@kpu.edu.rs

Увод

Да би једно друштво било демократско, није довољно да буду обезбеђене демократске процедуре избора представника политичке власти, политички плурализам и опште право гласа. Истински демократско друштво почива на вредностима које су саставни део једне, у основи, либералне традиције, која почива на идеји слободе и једнакости свих грађана. Та једнакост нужно подразумева одсуство дискриминације као феномена који је њој управо супротан. Дискриминисати људе, у свом суштинском значењу и тумачењу, подразумева негацију достојанства другог, односно оних права и слобода које му припадају као људском бићу, и то само зато што се по неком свом личном својству разликује од других. Већ то значење води ка спознаји да дискриминисати људе подразумева nanoшење неправде и зла чија је последица патња других. Савремено демократско друштво је већ деценијама уназад чинило и још увек чини бројне напоре да се дискриминација максимално сузбије. О томе говоре универзални и регионални документи заштите основних права и слобода који штите начело једнакости и забрану дискриминације, како нормативно тако и институционално.

Када је реч о Републици Србији (РС), нормативни и институционални оквир забране и сузбијања дискриминације почива, најпре, на Уставу и сету закона који дефинишу низ конкретних питања у вези са дискриминацијом. Дискриминација је, најпре, забрањена Уставом (чл. 21), док законодавни оквир забране дискриминације чини сет закона којима се на детаљан начин регулишу сва релевантна питања од значаја за сузбијање дискриминације. То су: Закон о забрани дискриминације, Закон о заштити права и слобода националних мањина, Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом и Закон о равноправности полова. Веома значајна допуна законодавног оквира забране дискриминације дата је у сету закона из различитих друштвених области у којима је дискриминација забрањена, као што су: Закон о раду, Кривични законик, Закон о здравственој заштити и други.

Када је реч о институционалној заштити жртава дискриминације, она се у Србији одвија кроз судску заштиту жртава, а посебно у оквиру институције Повереника за заштиту равноправности, као самосталног и независног државног органа који је основан Законом о забрани дискриминације. Основни задатак Повереника је да разматра притужбе грађана и грађанки, даје мишљење и препоруке

у конкретним случајевима, информише јавност о тешким случајевима дискриминације, покреће парнице у случајевима када дискриминација изазва тешке последице и друго.

Методологија истраживања

Опис узорка

Истраживањем су обухваћени представници шест подручних полицијских управа у РС – Београд, Нови Сад, Суботица, Врање, Нови Пазар и Крагујевац. Испитивање је спроведено на случајном репрезентативном узорку од 464 припадника поменутих полицијских управа. Структуру узорка је могуће посматрати кроз шест основних социодемографских карактеристика: пол, старост, радно искуство, степен образовања, врста образовања и регионе.

Пол: мушки – 75%; женски – 25%

Старост: од 20–29 година – 12%; од 30–39 година – 41%; од 40–50 – 35%; преко 50 година – 12%.

Радно искуство: краће од 5 година – 12%; 5–15 година – 33%; 16–25 година – 38%; дуже од 25 година – 18%.

Степен образовања: средња школа – 52%; виша школа – 15%; факултет – 29%, мастер или специјалистичке студије – 15%.

Врста образовања: Криминалистичко-полицијска академија, Виша школа унутрашњих послова – 17,8%; Факултет из области правних или безбедносних наука – 18,7%; Курс за полицајце – 37,7%; Неки други факултет – 25,8%.

Региони: Београд – 23%; Нови Сад – 22%; Суботица – 18,8; Крагујевац – 11,2%; Врање – 10,9%; Нови Пазар – 10,1%;

Метод прикупљања и обраде података

Прикупљање података је спроведено анкетирањем (РАPI – Paper and Pen Interview) помоћу штампаних упитника који су прослеђени наведеним подручним полицијским управама. Приликом обраде података коришћена је квантитативна анализа. Дескриптивна статистика се заснивала на процентуалним приказима и аритметичкој средини. У анализи података поводом појединих питања коришћени су засебни истраживачки инструменти. Тако је за истраживање социоетничких дистанци испитаника коришћена тзв. Богардусова скала, која садржи осам типова социјалних односа

и интеракција поводом којих су дистанце биле истраживане. Добијени резултати су помогли у утврђивању индекса дискриминације. Индекс дискриминације је добијен као просек процентуалних вредности осам евалуираних типова социјалних односа и интеракција за сваку од осетљивих група.

Истраживачки инструменти

У истраживању је коришћен штампани структурирани упитник истог садржаја као и упитник који је ЦЕСИД користио у више наврата (2009, 2010, 2012, 2013. и 2019. године) за истраживање ставова грађана Србије према дискриминацији. Упитник је састављен у сарадњи ЦЕСИД-а, УНДП-а и Поверенице за заштиту равноправности. Поједина питања су преформулисана због специфичности испитаника и полицијске професије. Упитник је садржао укупно 106 питања и тврдњи, од којих су четири била питања отвореног типа (од испитаника се захтевало да сами напишу одговор на постављено питање). Упитник се састојао од следећих секција:

1. демографски подаци;
2. препознавање дискриминације, перцепција присуства дискриминације и степена угрожености појединих социјетничких група;
3. препознавање говора мржње;
4. анализа социјетничких дистанци;
5. однос према мерама које би побољшале положај осетљивих група;
6. однос према институцијама по питању дискриминације – одговорност и мера утицаја институција на дискриминацију;
7. лично искуство у вези са дискриминацијом;
8. анализа ставова у вези са тврдњама стереотипног карактера.

Главни налази истраживања

Препознавање дискриминације, перцепција присуства дискриминације и степена угрожености појединих социјетничких група

На питање „Шта је према Вашем мишљењу суштина дискриминације?“ 48% испитаника није дало одговор. Они који су на ово

питање одговорили у највећем проценту наводе да је суштина дискриминације неједнак третман, фаворизовање одређених група – 26% Подсећања ради, сличан резултат по питању препознавања суштине дискриминације добијен је и у претходним истраживањима ставова српске полиције (Зекавица, 2014б; Зекавица, 2016).

Уколико се препознавање дискриминације посматра у зависности од социодемографских карактеристика, могуће је уочити неколико значајних показатеља. Наиме, једино припадност полу не утиче значајно на степен непрепознавања суштине дискриминације, па тако мушкарци и жене у приближно истом проценту не наводе шта је њена суштина (50% мушкарци и 44% жена). Остале социодемографске карактеристике имају утицаја на ово питање, посебно врста образовања (табела 1). Када је реч о полицијским управама, највиши степен непрепознавања суштине дискриминације забележен је у ПУ Суботица – 65%, а најнижи у ПУ Београд – 34%. Степен образовања такође има утицаја, па тако испитаници са завршеним факултетом нуде одговор на ово питање у значајно већем проценту него испитаници са завршеном средњом школом (55% према 38%).

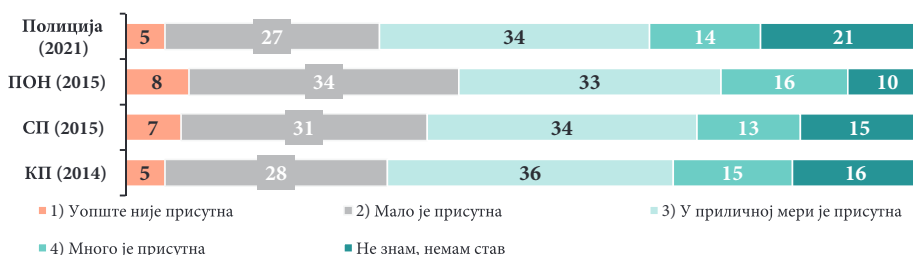
Табела 1. Препознавање суштине дискриминације према социодемографским карактеристикама – врста образовања

	Q10. Шта Ви подразумевате под појмом					
	ТОТАЛ	ВРСТА ОБРАЗОВАЊА				
	КПА; ВШУП	Факултет из области правних наука	Курс за полицајце	Остало	Без одговора	
	(А)	(Б)	(Ц)	(Д)	(Е)	
БАЗЕ	464	78	82	165	113	26
Неједнак третман лица	26	24,4	32,9	23	25,7	26,9
Непоштовање основних права	3	2,6	4,9	2,4	1,8	0
Мржња	1	1,3	1,2	1,8	0,9	0
1 Неравноправност међу грађанима	6	10,3D	6,1	6,1	2,7	7,7
Прављење разлика међу људима	1	0	1,2	0	2,7	3,8
Угрожавање нечијих права	3	9B CD	1,2	0,6	0,9	7,7C D
Ускраћивање људских права	1	1,3	2,4	0,6	1,8	0
Расна, етничка, верска, дискриминација	6	11,5CD	8,5	4,2	3,5	3,8
Омаловажавање	4	3,8	2,4	4,8	4,4	0
Кад сви имају већа права од самих Срба	1	1,3	0	0,6	0	3,8
Остало	3	7,7D	2,4	2,4	0,9	0
Немам став/Без одговора	48	34,6	36,6	55,2A B	54,9A B	46,2

Јединица мере: %, база N = 464

Свега 5% испитаника сматра да у нашој земљи дискриминација није присутна. Дакле, већина испитаника очигледно сматра да дис-

криминације у нашем друштву има, а чак 48% да је има у великој мери (прилично или много присутна). У поређењу са претходним циклусима истраживања, нема већих разлика у перцепцији присуства дискриминације у Србији, осим процента оних који немају став који је у овом истраживању највећи (графикон 1).

Графикон 1. Присујности дискриминације

Јединица мере: %, једноструки одговори (скале), база, N = 464

Од испитаника је тражено да сами наведу које су друштвене групе према њиховом мишљењу највише дискриминисане. И код овог питања су се поновили слични резултати као у претходним истраживањима, па се тако као групе које су највише дискриминисане наводе Роми – 12%, жене – 9% и припадници ЛГБТ популације – 8%. Чак 65% испитаника не зна, односно нема став о овом питању, што је значајно виши проценат него што је то био случај у претходним истраживањима, када 49% испитаника није навело која је то група (видети, Зекавица, 2014б; Зекавица, 2016).

Када је реч о областима у којима је дискриминација највише присутна, ту је могуће приметити неколико ствари. Најпре висок проценат оних који не знају у којој је то области дискриминација најприсутнија – чак 75,8%, што је сличан проценат у односу на истраживање из 2015. године и значајно већи у односу на истраживање из 2014. године. Та разлика је посебно изражена у односу на ставове грађана по том истом питању (в. ЦЕСИД, 2013, 2019). Друго, они који наводе одговор на ово питање сматрају да је то област запошљавања – 9,3% (табела 2).

Табела 2. Присујиноси дискриминације по областима (у %)

Области	2013. грађани	2014. КП	2015. ПОН и СП	2021.
Запошљавање	35	17	12	9,3
Здравствене услуге	8	2	1	0,9
Школовање/образовање	6	3	2	1,1
Правосуђе	1			
Социјална заштита	2	1	1	0,2
Политичко деловање	1	2	1	
Напредовање у послу	3	2	2	
У свим областима		9	5	5,4
Свакодневни живот		2	0	1,9
Економија		1	1	1,5
Државна управа		1	1	0
Остало	10	3	4	5,6
Не знам/немам став	33	60	74	75,8

Секција 4 – Прејознавање говора мржње

Говор мржње представља сваки облик изражавања (усмено, писмено, симболима итд.) који подстиче мржњу према припадницима одређених друштвених група. Разлог мржње је исти онај због којег се врши и сама дискриминација, а то је неко лично својство. На тај начин, говор мржње анулира сваки вид толеранције различитости, па је стога он веома опасна појава у сваком друштву које тежи ка томе да буде демократско.

У упитнику је било садржано пет таквих изјава – „Цигани смрде”, „Нож, жица, Сребреница”, „Србе на врбе”, „Хомосексуалци су јалово дрво које треба сасећи и у огањ бацити”, и „Политичари су лопови”. Постављено је питање „Да ли за Вас следеће тврдње представљају говор мржње?”, а били су понуђени следећи одговори: „Да”, „И да и не”, „Не” и „Не знам”. Највиши степен препознавања, као и у претходним истраживањима, постоји поводом изјава „Србе на врбе” – 73%, и „Нож, жица Сребреница” – 67%. Међутим, приметно је да је проценат оних који су ове изјаве јасно препознали као говор мржње нижи у односу на истраживање ставова припадника КП из 2014. године (85% испитаника се у вези са првом и 75% у вези са другом изјавом изјаснило да су оне говор мржње; види Зекавица, 2014б: 76). У сва три циклуса истраживања најнижи степен препознавања је у вези с тврдњом да су политичари лопови (26%).

Секција 5 – Анализа социоетничких дистанци

Анализа социоетничких дистанци веома је значајна за утврђивање потенцијалне дискриминације. Постојање ових дистанци утврђено је применом тзв. Богардусове скале, истраживачког инструмента који се користи у истраживању постојања социоетничких дистанци. Он је осмишљен тако да у себи садржи осам типова друштвених односа са различитим степеном социјалне интеракције – од типа друштвеног односа са највишом дистанцом социјалне интеракције (попут оног у којем нека лица са нама деле заједничко држављанство) до најинтимнијих видова друштвених односа и интеракција (да будемо у браку са неким, ми или наша деца). Испитаницима је постављено питање „Да ли бисте имали нешто против да неко од припадника следећих група...” након чега су се испитаници изјашњавали потврдно или одрично о спремности да се прихвати могућност одређеног типа друштвеног односа који је наведен у упитнику. На табели 3 су приказани добијени резултати, изражени у бројевима који представљају проценат потврдних одговора у тоталу, укључујући и просек потврдних одговара у вези свих осам типова наведених друштвених односа.

Табела 3. Анализа социоетничке дистанце – Да ли бисте имали нешто против да неко од припадника следећих група...

	Роми	Бошњаци / муслимани	Мађари	Хрвати	Особе са физичким инвалидитетом	Особе са менталним инвалидитетом	Старије особе	Жене	Сиромашни људи	ЛГБТ популација	Верске мањине	Албанци	Срби	Избеглице	Мигранти/азиланга	Странци	Обољели од ХИВ/А	Просек
...стално живи у држави	26	25	5	24	24	23	23	23	24	30	24	29	25	23	41	23	25	24
...да Вам буде компанија	26	24	23	25	22	23	22	22	23	29	22	30	24	22	40	20	25	25
...да Вам буде сарадник на послу	26	24	22	23	24	27	22	23	22	29	24	29	24	22	39	24	31	25
...да Вам буде шеф	26	23	20	27	24	35	20	21	22	42	25	34	23	22	43	26	39	28
... да има руководећи положај у држави	24	24	21	23	23	29	20	22	21	36	21	30	22	22	39	21	33	25
... да се дружите и посећујете	27	23	21	24	23	33	22	24	22	30	22	32	23	22	43	28	30	26
... да буде васпитач Вашој деци	28	31	23	32	25	36	23	23	22	36	26	38	24	25	44	33	29	29
... да будате у браку Ви и Ваша деца	41	38	20	35	29	42	35	29	28	54	33	41	24	28	50	28	37	35
Просек	28	26	19	27	24	31	23	23	23	36	24	33	23	23	42	25	31	27

Јединица мере: %, бинарни одговори, база – Н 464

Најизраженија је социјална дистанца према мигрантима. У просеку 42% испитаника даје потврдан одговор у вези са неспремношћу да се прихвати одређени тип друштвеног односа са њима. На другом месту су припадници ЛГБТ популације – 36% потврдних одговора, а затим следе: Албанци – 33%, оболели од ХИВ-а – 31%, Роми – 28%, Хрвати – 27%, итд.

Промена у односу на претходна истраживања (2014. и 2015. године) јесте да су мигранти сада група према којој је изражен највиши степен дистанце. У погледу других група нема значајних разлика. На табели 4 је могуће видети резултате сва три циклуса истраживања у компаративном приказу. (в. Зекавица, 2016, 2014а, 2014б)

Табела 4. *Анализа социоегитничких дисцијанци у компаративној анализи резултата сва три циклуса истраживања – 2021. (КП, ПОН, СП), 2015. (ПОН и СП) и 2014. (КП)*

	Полиција (2021)	ПОН (2015)	СП (2015)	КП (2014)
Индекс дискриминације	27	25	28	25
Роми	28	26	26	28
Бошњаци/Муслимани	26	25	29	23
Мађари	19	23	25	19
Хрвати	27	29	28	28
Особе са физичким инвалидитетом	24	18	23	19
Особе са менталним инвалидитетом	31	34	33	40
Старије особе	23	18	23	19
Жеме	23	16	21	15
Сиромашни људи	23	16	21	13
ЛГБТ	36	38	41	49
Верске мањине	24	23	25	18
Албанци	33	36	37	34
Срби	23	17	21	13
Избеглице	23	17	23	16
Мигранти/азиланти	42	37	40	34
Странци	25	23	25	21
Оболели од H17/A105	31	36	39	40

Јединица мере: %, бинарни одговори, база – Н 464

Уколико се степен социјетничких дистанци посматра према демографским карактеристикама испитаника, значајне разлике се могу уочити само у зависности од тога којој полицијској управи испитаници припадају. Тако се најизраженије дистанце могу уочити код испитаника из ПУ Нови Пазар, што је податак који донекле изненађује уколико се има у виду да су испитаници из ове управе у ранијим циклусима истраживања изражавали најниже дистанце у односу на испитанике из осталих полицијских управа (в. Зековица, 2016). На табели 5 могу се прецизније видети резултати добијени у свим полицијским управа чији су припадници учествовали у овом истраживању.

Табела 5. Социјетничке дистанце према полицијским управама

	Тотал (n=464)	Београд (n=106)	Нови Пазар (n=61)	Нови Сад (n=109)	Суботица (n=45)	Враће (n=61)	Крагујевац (n=78)	Без ОДГОВОРА (n=4)
Индекс дискриминације	27	28	36	22	22	28	29	35
Роми	28	30	39	20	27	28	28	28
Бошњаци/Муслимани	26	28	38	20	19	24	31	34
Мађари	19	19	29	16	12	18	21	31
Хрвати	27	29	37	19	18	24	32	41
Особе са физичким инвалидитетом	24	26	37	19	16	25	22	31
Особе са менталним инвалидитетом	31	32	32	24	28	36	37	31
Старије особе	23	24	38	18	18	25	20	38
Жене	23	25	38	18	17	26	19	34
Сиромашни људи	23	25	37	18	16	23	19	38
ЛГБТ	36	34	38	29	34	41	41	41
Верске мањине	24	26	39	19	16	24	23	34
Албанци	33	34	40	27	23	33	38	44
Срби	23	26	35	18	13	25	23	41
Избеглице	23	28	25	18	14	29	21	25
Мигранти/азиланти	42	41	39	36	48	42	53	28
Странци	25	25	28	22	25	26	28	38
Оболели од Н17/А105	31	29	44	25	25	33	35	31

Јединица мере: %, бинарни одговори, база – Н 464

Однос према мерама које би побољшале положај осетљивих група

Истраживање односа полиције према мерама које треба да побољшају положај припадника осетљивих друштвених група подразумевало је анализу ставова у вези са четири питања понуђена

у упитнику, и то: подршка афирмативним мерама запошљавања припадника осетљивих група у полицији, затим могућност да се припадници националних мањина школују на матерњем језику и добијају средства за финансирање својих медија, као и могућност да се припадници националних мањина обрађају државним институцијама на свом језику.

У односу на претходна истраживања приметно је да је подршка у вези са питањем афирмативних мера у области запошљавања нижа у односу на 2015. годину, односно слична као 2014. године. У погледу осталих мера нема значајних разлика. Највеће разлике могуће је уочити између грађана и полиције, и то посебно у погледу подршке за афирмативне мере запошљавања, па тако чак 78% грађана подржава те мере у односу на 36% полиције (табела 6).

Табела 6. *Компаративна анализа ставова грађана и полиције према мерама које би побољшале положај осетљивих група*

Какав је Ваш став према увођењу мера које би обезбедиле да послодавци у одговарајућем проценту запосле припадајуће дискриминисаних група (особе са инвалидитетом, жене, Роми), и ако то кошта буџет?	2019	КР2014	2015(РОИ + 5Р)
Не знам, нема став	10	42	36
Подржао бих увођење таквих мера	78	34	45
Не бих подржао увећење таквих мера јер би оне биле на штету већине грађана	12	18	13
Без одговора		5	6
Националне мањине би требало да имају школовање на матерњем језику, иако то кошта буџет	2019	КР2014	2015(РОИ + 5Р)
Не слажем	27	40	34
Неодлучан	31	16	20
Слажем се	34	41	38
Без одговора	8	4	7

Држава је дужна да финансира медије националних мањина, иако то кошта буџет	2019	КР2014	2015(РОИ + 5Р)
Не слажем	25	47	42
Неодлучан	30	18	25
Слажем се	37	32	28
Без одговора	8	3	5

Припаднику националних мањина би требало у век омогућити да се обраћа државним институцијама на сопственом језику, иако то кошта буџет	2019	КР2014	2015(РОМ + 8Р)
Не слажем	37	51	49
Неодлучан	21	18	20
Слажем се	34	28	25
Без одговора	8	3	6

Јединица мере:%, једноструки одговори, база – N(грађани)=1000, N(КП)=258, N(ПОН и СП)=476 N(2021)=464

Однос према институцијама по питању дискриминације – одговорности и мера утицаја институција на дискриминацију

Анализа односа према институцијама по питању дискриминације била је, као и у претходним истраживањима, фокусирана на утврђивање ставова полицајаца поводом два питања: која је институција најодговорнија за појаву дискриминације и која би од наведених институција могла да утиче на смањивање дискриминације. У упитнику су биле наведене институције, а поводом наведених питања је понуђен петоскални одговор (1– нимало, 5 – много, 0 – не зна).

И даље се медији и политичке странке издвајају као институције од највећег утицаја и са највећом одговорношћу за евентуалну појаву дискриминације у Србији. Као и у претходном истраживању, тако је и у овом потврђено да се полиција као институција позиционира веома ниско по питању утицаја и одговорности за појаву дискриминације, те да заједно са војском представља најмање утицајну и одговорну институцију по том питању (табела 7).

Табела 7. Одговорности и утицај инстицијација на појаву и обим дискриминације

	КГЦ (2014)		ПОН + СП (2015)		ПОН (2015)		СП (2015)	
	Фактор смањивања	Одговорност	Фактор смањивања	Одговорност	Фактор смањивања	Одговорност	Фактор смањивања	Одговорност
Политичке странке	3.8	4.2	3.6	4	3.8	4	3.3	4.1
Републичка Влада	3.2	4.2	3.2	4	3.3	4.1	3	4
Народна скупштина	3.2	4.1	3.2	4	3.2	4	3	4
Медији	4.0	4.4	3.8	4.2	3.9	4.2	3.7	4.2
Правосуђе	2.9	3.7	3.1	3.8	3.1	3.8	3.1	3.9
Грађани	3.2	3.9	3.3	4	3.4	4	3.2	4.2
Породица	3.2	4.1	3	4	3.3	4	2.5	4.1
Школа	2.6	3.9	2.5	3.9	2.7	3.9	2.2	3.9
Полиција	2.0	3.2	2.1	3.3	2.3	3.3	1.8	3.3
Невладине орг.	3.8	4.1	3.5	3.9	3.5	3.9	3.5	3.9
Саме угрожене групе	3.3	3.8	3.3	3.8	3.3	3.6	3.2	4
Повереник за заштиту равноправности	2.8	3.8	2.6	3.8	2.7	3.9	2.4	3.7
СПЦ	2.2	3.9	2.4	3.7	2.6	3.7	2.1	3.7
Заштитник грађана	2.7	3.8	2.6	3.8	2.7	3.9	2.4	3.7
Војска	1.9	3.0	2	3.2	2.1	3.1	1.8	3.3

Јединица мере: %, једноструки одговори,

база – Н(КП) = 258, Н(ПОН и СП) = 476 Н(2021) = 464

Када је реч о дискриминацији као друштвеном проблему који треба приоритетно решавати, 34% испитаника у тоталу сматра да је дискриминација значајан проблем, али да постоје већи проблеми са којима се наши грађани суочавају. Забрињавајући је податак да 60% испитаника у тоталу не зна да ли у нашој држави постоји установа која штити равноправност свих грађана. Овај податак указује на још лошију ситуацију у односу на истраживања из 2014. и 2015. године, када су проценти оних који нису знали за постојање Повереника за заштиту равноправности били нешто нижи (48% – 2014. и 53% – 2015. године).

Лично искуство у вези са дискриминацијом

И овог пута се показало да изузетно висок проценат испитаника сматра да никада није био изложен дискриминацији – 84%. Сваки други испитаник сматра да се, ни уколико буде изложен дискриминацији, неће ником обратити – 56%. Основни разлози због којих се неће обратити јесу: недостатак поверења – 31%, зато што не знају коме да се обрате – 19% и компликованост процедура – 14%.

Анализа ставова у вези са тврдњама стереотипног карактера и сеиментација

Овај део истраживања бави се анализом ставова у вези са 25 тврдњи које је упитник садржао. Поједине тврдње су имале типичан стереотипан карактер и оне су помогле у утврђивању постојања предрасуда и индекса дискриминације (табела 8). На табели 8 су приказане тврдње које формирају индекс дискриминације и резултати добијени изношењем ставова у вези са слагањем односно неслагањем са наведеним тврдњама (1 – уопште се не слажем, 3 – неодлучан, 5 – у потпуности се слажем). У табели се могу видети упоређени резултати добијени изнетим ставовима припадника КП из 2014. и припадника ПОН и СП из 2015. године, који су изражени у процентима.

Табела 8. Тврдње које формирају индекс дискриминације – компаративна анализа ставова (у %)

ЦИКЛУСИ ИСТРАЖИВАЊА	НЕСЛАГАЊЕ			НЕОДЛУЧАН			СЛАГАЊЕ		
	2014.	2015.	2021.	2014.	2015.	2021.	2014.	2015.	2021.
1.1. Лако је подржавати Роме кад ти нису у комшилуку	41	42	39	17	20	25	34	25	23
1.2. Немам ништа против Рома, али они, ипак, воле да краду	34	26	36	21	24	30	41	30	27
2.1. Хомосексуализам је болест коју треба лечити	27	24	25	16	22	32	54	44	37
2.2. Немам ништа против хомосексуалаца, али нека они то раде код своје куће	15	19	17	10	15	25	72	57	51
3.1. Децу са сметњама у развоју не би требало мешати са осталом децом	57	54	47	22	24	34	17	15	12

ЦИКЛУСИ ИСТРАЖИВАЊА	НЕСЛАГАЊЕ			НЕОДЛУЧАН			СЛАГАЊЕ		
	2014.	2015.	2021.	2014.	2015.	2021.	2014.	2015.	2021.
3.2. У нашем народу нема много особа са инвалидитетом	47	45	38	39	38	45	11	9	10
4.1. Здравствене установе би требале да одбију лечење оболелих од ХИВ/АИДС	83	67	61	8	18	25	6	7	8
4.2. За своју болест, оболели од ХИВ/АИДС су сами криви	52	50	45	21	27	35	25	19	13
5.1. Треба бити опрезан према другим народима и када се показују као пријатељи	36	34	29	20	20	32	41	39	33
5.2. Србија треба да буде држава само српског народа јер је он већински народ	59	50	49	16	19	29	21	21	16
6.1. Нормалан човек признаје само традиционалне вере (православље, католике, ислам)	51	40	38	21	23	34	25	28	20
6.2. Мале верске заједнице „краду” душу људима	52	43	39	28	30	37	17	18	21
7.1. Има неке истине у књигама које објашњавају постојање јеврејске завере	42	35	30	40	44	50	14	13	12
7.2. Јевреји настоје да извуку корист чак и из сопственог страдања	44	37	32	34	38	47	19	16	13

Закључак и препоруке

После бројних едукативних програма и семинара на тему дискриминације који су у претходних шест година били одржани припадницима МУП-а, овим истраживањем је пружена прилика да се утврди да ли је и којој мери дошло до помака у подизању нивоа правне свести припадника српске полиције и бољем разумевању феномена дискриминације. Другим речима, ово истраживање је требало да послужи за евалуацију онога што се до сада урадило у тој области, а што је добрим делом било маркирано као недостатак и проблем након прва два циклуса истраживања. С тим у вези, општа констатација је да је приметан благ напредак, али да општи ниво правне свести о дискриминацији и даље није задовољавајући. Издвојићемо најзначајније показатеље ове тврдње.

Најпре, степен препознавања суштине дискриминације и даље је низак и незадовољавајући. Забрињавајућа је чињеница да скоро сваки други испитаник није био у стању да наведе бар један појам

који ближе одређује суштину дискриминације. То се посебно односи на ону групу испитаника који су завршили курс за полицајце или неки други факултет који нема везе са правним, криминалистичким или безбедносним наукама, а који процентуално представљају значај део укупног узорка. Охрабрује чињеница да је најнижи проценат непознавања суштине дискриминације забележен код испитаника који су завршили КПА или ВШУП.

Степен социјално-етничких дистанци и даље је виши него код грађана и грађанки Србије, али значајних промена нема у односу на претходна истраживања ставова полиције, осим када је реч о мигрантима, према којима су сада те дистанце најизраженије.

И даље је перцепција одговорности и потенцијалног утицаја полиције на степен дискриминације у друштву погрешна, с обзиром да и даље преовладава уверење да је полиција међу најмање одговорним и најмање утицајним институцијама по питању потенцијалног присуства и обима дискриминације. Такво уверење не одговара истини, уколико се има на уму чињеница да су представници полиције у свакодневном контакту са грађанима и да том приликом могу бити у прилици да примењују законе, па самим тим и да потенцијално дискриминишу грађане. Посебно забрињава то што је овим истраживањем потврђен још виши проценат испитаника који не знају да у нашој држави постоји Повереник за заштиту равноправности, као државни орган који се између осталог стара и о сузбијању дискриминације. Позитиван помак јесу нижи проценти слагања са тврдњама које у себи садрже стереотипне ставове и могу да укажу на виши ниво дискриминације у неком друштву.

Све у свему, уколико бисмо покушали да на основу резултата овог и претходних истраживања дамо општи закључак, могли бисмо рећи да је основна потреба нашег друштва, када је реч о односу полиције према дискриминацији, подизање нивоа правне свести припадника српске полиције о томе шта је суштина дискриминације, боље препознавање кључних државних институција задужених за успостављање равноправности свих грађана и подизање нивоа свести о томе да полиција може да буде одговорна за појаву и обим дискриминације у сваком друштву, па и у нашем. С друге стране, треба наставити са напорима да се изражене социјално-етничке дистанце и сагласност у вези са тврдњама стереотипног карактера и даље смањују.

Литература

1. *Кривични законик Републике Србије*, Службени гласник Републике Србије, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 72/09, 111/09, 121/12 и 104/13.
2. *Устав Републике Србије*, Службени гласник Републике Србије, бр. 98/06.
3. *Закон о забрани дискриминације*, Службени гласник Републике Србије, бр. 22/09.
4. *Закон о заштити права и слобода националних мањина*, Службени лист СРЈ, бр. 11/2, 57/02.
5. *Закон о суречавању дискриминације особа са инвалидитетом*, Службени гласник Републике Србије, бр. 33/06.
6. *Закон о равноправности полова*, Службени гласник Републике Србије, бр. 104/09.
7. Зекавица, Р. (2014а). *Сузбијање дискриминације у Републици Србији с посебним освјетом на улогу и допринос Министарства унутрашњих послова Републике Србије*. Канцеларија за људска и мањинска права, Београд.
8. Зекавица, Р. (2014б). *Однос полиције према дискриминацији у Србији*. Темида, 14(2): 65–95.
9. Зекавица, Р. (2016). *Однос полиције према дискриминацији у Србији – резултати истраживања ставова припадника полиције ошће надлежности и саобраћајне полиције РС*. Темида, 19: 135–160.
10. CESID, (2013). *Izveštaj o istraživanju stavova javnog mnjenja u Srbiji – „Odnos građana prema diskriminaciji u Srbiji”*, http://www.ravnopravnost.gov.rs/jdownloads/files/izvestaj_diskriminacija_cesid_undp_poverenik_2013_v__21_02_2014_final_sajt.pdf
11. CESID, (2019). *Izveštaj o istraživanju javnog mnjenja – Odnos građana i građanki prema diskriminaciji u Srbiji*, <http://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2019/11/izvestaj-o-istrazivanju-javnog-mnjenja.pdf>

Police Attitude Towards Discrimination in Serbia – Results of the Survey

Abstract: *The paper analyses the results of research focusing on attitudes of police officers in 6 regional police departments in Serbia - Belgrade, Novi Sad, Subotica, Novi Pazar, Vranje, and Kragujevac. The research offers an analysis of the police attitudes on discrimination, recognizing its essence, the scope of vulnerability of particular social groups and hate speech recognition, determining the existence and degree of social and ethnic gaps, establishing attitudes towards the measures which should improve the position of vulnerable groups and the institutions in terms of their responsibility for the occurrence of discrimination and impact on the reduction thereof; personal experience of discrimination and analysis of attitudes regarding certain claims of stereotypical character. The results of this research are given in the comparative analysis with the results of research on the attitudes of members of the crime investigation police conducted in 2014 and public order and traffic police officers in 2015. There is also a comparative analysis of the results from the survey regarding citizens' attitudes towards discrimination that CESID conducted in 2019.*

Keywords: *discrimination, police, research, social distance, vulnerable groups.*